

European Journal of Parental Imprisonment

Het belang van het kind: Van theorie naar praktijk als ouders de wet overtreden

European Journal of Parental Imprisonment

Het belang van het kind: Van theorie naar praktijk als ouders de wet overtreden
Vol 8 / 2019

Einredacteur
Brianna Smith

Redacteur
Noah Boden

Redactionele adviseur
Liz Ayre

Vertaald met steun van het
Expertisecentrum K I N D

Omslagphoto: Philip, 2017, Relais Enfants Parents Romands (REPR), Zwitserland

Children of Prisoners Europe (COPE) is een pan-Europees netwerk van non-profit organisaties, werkzaam namens kinderen die gescheiden zijn van een ouder in detentie. Het netwerk moedigt innovatieve perspectieven en praktijken aan om ervoor te zorgen dat kinderen met een ouder in detentie ten volste gebruik kunnen maken van hun rechten zoals vastgesteld door de VN Conventie over de rechten van het kind en in het Handvest van de grondrechten van de EU, en dat actie wordt ondernomen om hun welzijn en ontwikkeling mogelijk te maken.

Het Europees Tijdschrift over Ouders in Gevangenschap is een publicatie die poogt onderzoek te verbreden naar relevante kwesties voor kinderen beïnvloed door ouderlijke detentie, en tegemoet wil komen aan de snelgroeiende interesse in de ontwikkeling, implementatie en evolutie van aansprakelijkheden, beleidsvoeringen en praktijken die hun welzijn bevorderen. Met het oog op het stimuleren van nieuwe perspectieven voor kinderen met een gedetineerde ouder, bevat het tijdschrift bijdragen van vooraanstaande geleerden en experts op het gebied van kinderrechten, kindewelzijn, strafrechtelijke en sociale gerechtigheid, psychologie, strafzaken en andere disciplines. De gepubliceerde artikelen vertegenwoordigen niet perse de meningen van COPE. De geselecteerde artikelen zijn redactioneel gescreend maar niet peer-reviewed. De redactie houdt rekening met beredeneerde ideologische diversiteit en verwelkomt suggesties voor speciale kwesties en bijdragen.

Dit tijdschrift is tot stand gebracht met financiële steun van het EU Programma Rechten, Gelijkheid en Burgerschap. De inhoud is de exclusieve verantwoordelijkheid van COPE en kan op geen enkele manier worden opgevat als een weergave van de opvattingen van de Europese Commissie. Children of Prisoners Europe is een non-profit organisatie geregistreerd in Frankrijk onder het Franse Verenigingsrecht 1901.

SIRET : 437 527 013 00019
© 2019 Children of Prisoners Europe

Inhoud

De rechten van kinderen met ouders in detentie: Belangen en perspectieven van het kind
Jean Zermatten..... 3

‘Het belang van het kind’ is geen abstract begrip
Alain Bouregba 8

Gerechtelijke discretionaire bevoegdheid en de rol van het belang van het kind in het Belgisch strafrecht en in de praktijk
Heleen Lauwereys..... 9

Herstelgericht werken met kind en gedetineerde ouder
Angela Verhagen, Bart Claes & Elsbeth Kamphuis.. 11

Ethiek bij het uitvoeren van onderzoek met kinderen: afstemming met het kinderrechtenverdrag
Maja Gabelica Šupljika & Davorka Osmak Franjić... 14

‘Wat is veilig en goed’: De kijk van kinderen op het principe ‘het belang van het kind’
Kate Philbrick, OBE 20

De ingenomen standpunten in deze artikelen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de standpunten van COPE, behalve daar waar aangegeven.

De rechten van kinderen met ouders in detentie: Belangen en perspectieven van het kind

Jean Zermatten

Lid en voormalig voorzitter

VN Comité voor de Rechten van het Kind

Ruim 30 jaar geleden, op 20 november 1989, nam de internationale gemeenschap het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) der Verenigde Naties (VN) aan, een verdrag dat vele records vestigde. Nooit tevoren werd een juridisch bindend verdrag van internationale omvang zo snel aangenomen. Landen haasten zich om het te tekenen en in 1990 werd het Kinderrechtenverdrag van kracht. Geen andere mensenrechten overeenkomst werd ooit zo enthousiast aangenomen. Momenteel hebben 196 landen het Verdrag geratificeerd, een teken van universele acceptatie van het idee dat kinderen eigen rechten hebben die zij stapsgewijs en onafhankelijk mogen uitoefenen. Het universele karakter van de overeenstemming is significant omdat het betekent dat overal ter wereld dezelfde definitie van het kind wordt gehanteerd, en dezelfde positie en rechten van kinderen worden erkend. En ondanks dat de Rechten van het Kind verre van uniform geïmplementeerd zijn, is eenieder zich bewust van de erkenning van de specifieke Kinderrechten en kan geen enkel land zich verbergen achter een louter oppervlakkige verbintenis met dit verdrag.

Waarom was er eigenlijk zoveel sympathie voor een verdrag dat zoveel verplichtingen met zich meebracht? Komt dit doordat het woord 'kind' in de naam voorkomt? Want welk land zou tegen het verlenen van hulp, steun en zorg aan kinderen zijn? Tegen het willen beschermen van zijn jeugd? Welk land zou ten overstaan van de hele wereld durven zeggen dat zijn kinderen er niet toe doen? Niet één! Dat is de reden van het spontane en bijna unanieme enthousiasme voor het Kinderrechtenverdrag. In werkelijkheid echter, zijn niet kinderen het hoofddoel van het IVRK maar hun rechten, zoals vele landen pas later beseften toen zij de ware strekking van het verdrag begrepen. Aanvankelijk beseften de ondertekenaars van het Verdrag niet volledig wat de verplichtingen waren die voortvloeiden uit de complexe reeks aan vastgelegde regels in het Verdrag. Dit kwam voort uit een gebrek aan gedetailleerde analyse naar het verband tussen de inhoud van de Kinderrechtenverdrag en de noodzaak om bestaande interne structuren aan te passen om aan de voorwaarden van het Verdrag te voldoen.

De voornaamste verandering die het Kinderrechtenverdrag teweegbracht is dat het kind als een persoon wordt beschouwd en niet als een ding, bezit of eigendom; een persoon met rechten verkregen bij de geboorte. Rechten die het kind geleidelijk aan onafhankelijk kan gaan uitoefenen in overeenstemming met leeftijd en volwassenheid. Rechten die kinderen kunnen doen gelden via vertegenwoordigers die namens hen handelen, maar die niet per definitie de ouders zijn. Deze situatie presenteert een buitengewone uitdaging voor landen en voor volwassenen: de erkenning van deze nieuwe positie van het kind als een persoon die vorm kan geven aan de eigen lotsbestemming en het vermogen heeft om te handelen, maar die niet altijd toereikend is uitgerust om zijn positie als onafhankelijk houder van rechten te bekrachtigen.

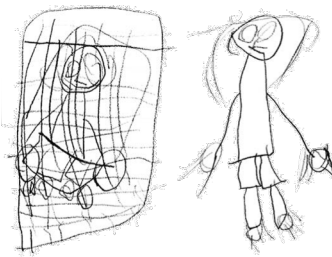
Daarnaast dient belicht worden dat het Verdrag het idee niet ondermijnt dat een kind kwetsbaar is en beschermd dient te worden. Integendeel, het Verdrag eist dat deelnemende Staten de nodige beschermingsmaatregelen nemen tegen elke vorm van kwaad, misbruik, geweld, nalatigheid of mishandeling jegens het kind en tegen alle vormen van uitbuiting van kinderen, zowel actief als passief. De bijna wereldwijde ratificatie van het Kinderrechtenverdrag onderstreept in feite de vele bronnen van en mogelijkheden tot uitbuiting van kinderen door volwassenen. En helaas, de realiteit is dat nieuwe media talloze voorbeelden laat zien van deze schending van kinderrechten. Bovendien benadrukt het Verdrag dat het kind recht heeft op concrete voordelen wanneer het gaat om zijn economische, sociale en culturele rechten. De hoofdcomponenten hiervan bestaan uit educatie, gezondheidszorg en voordelen verbonden aan specifieke situaties waaronder migratie, onvermogen, jeugdrecht, armoede, honger, oorlog, werk, klimaatverandering en duurzame ontwikkeling.

Kinderen met ouders in detentie: waardigheid en specifieke rechten

Wanneer de vraag naar de specifieke kwetsbaarheden van een kind met ouders

in detentie in overweging genomen wordt, dient benadrukt te worden dat het Kinderrechtenverdrag is gebaseerd op één fundamentele waarde, één die voorbijgaat aan het idee van de rechten van het kind, de waardigheid van het kind. De auteur gelooft stellig dat de situatie van een kind met een ouder in gevangenschap beoordeeld dient te worden vanuit het oogpunt of de waardigheid van het kind al dan niet wordt gerespecteerd. De waardigheid van het kind is niet alleen een fundamenteel principe wat dienst doet als onderbouwing voor de architectuur van de rechten van het kind, maar wat eveneens geschikt is als operationeel hulpmiddel. Een maatstaf om te evalueren hoe het recht van het kind wordt toegepast en of dit al dan niet wordt geschonden.

Maar wanneer gesproken wordt over de rechten van kinderen van gevangenen wordt men ook herinnerd aan bepaalde voor de hand liggende kwesties en feiten. Eerst en vooral dient men zich te herinneren dat de fundamentele Kinderrechten opgenomen in het IVRK niet de rechten zijn van bepaalde kinderen, maar van alle kinderen: jongens en meisjes, staatsburgers en migranten, neurotypisch en gehandicapt, zwart, geel en wit, moslim en atheïst. Alle kinderen hebben volgens het Verdrag dezelfde rechten en het zou discriminerend zijn te geloven dat kinderen waarvan een ouder in detentie leeft niet dezelfde rechten zouden hebben als andere kinderen. Het verlenen van rechten aan sommige kinderen maar niet aan andere op basis van de positie van één of beide ouders, zou in strijd zijn met artikel 2.1 van het Kinderrechtenverdrag.

Eveneens is het van belang om te benadrukken dat alle kinderen die binnen de jurisdictie van een land of staat leven gegarandeerd moeten zijn van al hun rechten. Dit is met name van toepassing op kinderen van al dan niet gedocumenteerde migranten wiens ouders niet gevangen gehouden worden of veroordeeld zijn wegens criminaliteit maar voor zaken die de rechten van migranten beperken. Deze kinderen worden beschermd door het Verdrag vanaf het moment dat zij binnen de grenzen van een staat leven die het Kinderrechtenverdrag heeft geratificeerd

Voorbijgaand aan de vraag over fundamentele rechten, heerst er bewustzijn over het feit dat er geen specifieke artikelen in het Verdrag zijn

opgenomen die nadrukkelijk spreken over de situatie van kinderen met een ouder in gevangenschap. Om deze kwestie aan te pakken dient het probleem onderzocht te worden vanuit het perspectief van algemene artikelen zoals:

- Het recht van het kind op behoud van contact met gezin en familie (art.8);
- Het recht van het kind om opgevoed te worden door de ouders (art.5 en art.18);
- Het recht van het kind om niet gescheiden te worden van beide ouders (art.9); en,
- Het recht van het kind op passende alternatieve zorg wanneer een gezinssituatie ontnomen is (art.20).

Daarnaast mag niet vergeten worden om te vermelden dat het kind alle economische, sociale en culturele rechten behoort toe te komen en profijt dient te hebben van alle beschermende maatregelen bedongen onder het IVRK. Eveneens moet de wettelijke autoriteit die invloed heeft op het kind voldoen aan de vier algemene principes van het Kinderrechtenverdrag, welke luiden als volgt:

- Het recht om niet gediscrimineerd te worden (art.2);
- Het recht dat het belang van het kind voorop staat bij alle maatregelen die het kind aangaan (art.3.1);
- Het recht op leven en een harmonieuze ontwikkeling; het ultieme doel van het IVRK (art.6); en,
- Het recht op een eigen mening en dat deze mening gehoord wordt (art.12).

Ook dient de cruciale rol van artikel 5 van het Kinderrechtenverdrag niet vergeten te worden, waarin uiteen gezet wordt hoe het kind zich geleidelijk kan ontwikkelen tot een zelfstandig individu middels het uitoefenen van zijn rechten, en hoe ouderlijke verantwoordelijkheid geleidelijk aan afneemt naar omgekeerde evenredigheid. Dit is een cruciaal artikel om in overweging te nemen op het moment dat vastgesteld dient worden of een kind bij een moeder (of vader) in gevangenschap moet blijven; óf dat een kind, op zichzelf, het recht kan aanvragen tot het bezoeken van de gedetineerde ouder.

Twee klassieke situaties en het belang van het Comité voor de Rechten van het Kind

Vanaf de eerste zittingen heeft het Comité voor de Rechten van het Kind de specifieke situatie van

kinderen met ouders in hechtenis onderzocht, wat talrijke concluderende waarnemingen en specifieke aanbevelingen heeft opgeleverd in relatie tot dit onderwerp voor de Staten die partij zijn. Eveneens heeft het Comité dit onderwerp onderzocht tijdens een dag gewijd aan deze kwestie¹ in 2011. Over het geheel genomen maakt het Comité een consequent onderscheid tussen twee situaties:

1. Kinderen met beide ouders in gevangenschap

Het IVRK bevat geen specifieke voorzieningen voor de omgang met deze situatie, maar deze omstandigheid kan gemakkelijk verbonden worden aan elke andere situatie waarin het kind deels of geheel een gezinssituatie ontnomen is. Hierbij kan in het bijzonder verwezen worden naar artikel 20 van het IVRK.

In het geval dat de situatie vanuit ouderlijk oogpunt (vader of moeder) wordt gezien, kan verwezen worden naar artikel 5, waarin de rechten en plichten van ouders ten aanzien van de ontwikkeling van het kind zijn opgenomen. Ook kan verwezen worden naar artikel 18 waarin wordt vastgesteld dat de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind in de eerste plaats bij de ouders ligt, of indien noodzakelijk bij hun wettelijke vertegenwoordigers. Het handelen van deze vertegenwoordigers moet er eerst en vooral op gericht zijn de belangen van het kind te behartigen.

2. Jonge kinderen in gevangenschap samen met de moeder

Het IVRK bevat geen specifieke voorzieningen met betrekking tot jonge kinderen die samen met de moeder in gevangenschap leven (statistieken laten zien dat het kind vrijwel altijd met de moeder in hechtenis verblijft, zelden met de vader), maar de kwestie kan overduidelijk in verband gebracht worden met artikel 9 (scheiding van ouder en kind), artikel 18 (verantwoordelijkheden van ouders) en artikel 20 (kind zonder ouderlijke zorg). Daarnaast zijn de Standaard Minimum Regels (SMR) van de VN inzake de behandeling van gevangenen² en in het bijzonder betreffende

gezondheidskwesties (SMR deel I, art.23, lid 2 dat moeders met jonge kinderen toestaat hun kinderen bij zich te houden) in deze situatie van toepassing.

Dit betreffende onderwerp heeft eveneens de aandacht van veel niet-gouvernementele organisaties (NGO), met in het bijzonder het Quaker Bureau van de Verenigde Naties in Genève³. Deze situatie heeft betrekking op verscheidene Kinderrechten aangelegenheden:

- Het recht niet gescheiden te worden van de ouders;
- Het belang van het kind, wat kan pleiten voor of tegen scheiding van de ouders;
- De plicht het kind te beschermen, zelfs wanneer het bij de moeder is, gegeven de speciale omstandigheden van het gevangenis milieu; en,
- De noodzaak voor een geschikte alternatieve omgeving.

Het Kinderrechtencomité heeft in vele gevallen onderzoek gedaan naar dit soort situaties wanneer betrokken in het toezicht houden op de toepassing van kinderrechten in verschillende deelnemende Staten. Kijkend bijvoorbeeld naar de volgende twee paragrafen aan het adres van de autoriteiten in Bolivia⁴:

Een kind met rechten is een kind dat op twee benen loopt: één daarvan is artikel 3.1 en het andere is artikel 12 van het IVRK

65. Het Comité is bezorgd over het hoge aantal kinderen woonachtig in gevangenschap ten gevolge van de detentie van één van de ouders, evenals over de veiligheid, gezonde ontwikkeling en leefomstandigheden van deze kinderen.

66. Het Comité geeft de aanbeveling aan de Staten die partij zijn om duidelijke richtlijnen te ontwikkelen en te implementeren met betrekking tot de plaatsing van kinderen in hechtenis met een ouder in gevallen waarin dit in het belang van het kind wordt geacht, en veiligheid en leefomstandigheden waaronder gezondheidszorg verzekerd zijn en geschikt voor de ontwikkeling van het kind als gevraagd in artikel 27 van het Kinderrechtenverdrag. Verder beveelt het Comité aan dat de Staten die partij zijn adequate alternatieve zorg ontwikkelen en implementeren voor kinderen die zijn verwijderd uit de gevangenis en geen zorg vanuit de familie van het kind ontvangen, en dat deze

¹ Day of General Discussion 'Children of incarcerated parents', 30 September 2011.

² UN Economic and Social Council (ECOSOC) Resolutions 663 C (XXIV) of 31 juillet 1957 and 2076 (LXII) of 13 mai 1977.

³ Marlene Alejos, 'Babies and Small Children Residing in Prisons', Quaker United Nations Office, 2005.

⁴ Bolivia, 2009, CRC/C/BOL/CO/4.

kinderen geholpen worden in het onderhouden van een persoonlijk relatie met de ouder die in gevangenschap achterblijft.

Artikel 3.1 en 12 van het IVRK, de pijlers van de Kinderrechten

Terugkerend naar het nieuwe en revolutionaire idee van het kind als iemand voorzien van rechten (afgezien van het recht op bescherming en zorg); dit kind, onlangs geboren in 1989, dient te allen tijde het middelpunt van de aandacht te zijn. Telkens wanneer er beslissingen worden gemaakt uit naam van het kind dient er zorgvuldig rekening gehouden te worden met de eigen mening en de belangen van het kind. Dit is van toepassing op al het menselijk handelen dat van invloed is op kinderen, met ontegenzeggelijk daarbij inbegrepen de kinderen met een ouder in detentie.

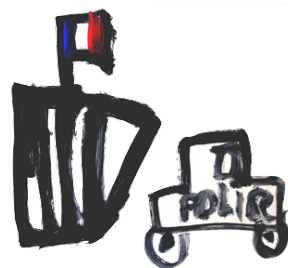
Om dit punt te illustreren is volgens de auteur een kind wat geboren is onder het Kinderrechtenverdrag, een kind met rechten, een kind wat op twee benen loopt; één daarvan is artikel 3.1 en het andere is artikel 12 van het IVRK. Dit kind kan alleen vooruit richting een harmonieuze ontwikkeling, het ultieme doel van het Kinderrechtenverdrag (art.6), wanneer beide ledematen samen voortbewegen, in hetzelfde tempo en op een gecoördineerde manier.

a. Het belang van het kind

Artikel 3.1 van het IVRK verplicht elke instelling en orgaan, wetgevend, bestuurlijk of gerechtelijk, om zich te houden aan het principe van de belangen van het kind en zich systematisch af te vragen of de rechten en belangen van kinderen aangetast worden door de door hen genomen beslissingen en activiteiten. Voorbeelden hiervan kunnen zijn een wet of beleid, voorgesteld of al van kracht zijnde, een bestuursmaatregel of een juridische beslissing met daarbij inbegrepen de maatregelen die niet direct kinderen betreffen maar die wel hun weerslag op kinderen kunnen hebben.

Wanneer concreet gekeken wordt naar het recht van het kind en men bij elke beslissing die hen aangaat rekening houdt met de belangen van het kind, dan heeft men niet te maken met een vaag concept maar met een driedelige verplichting voor besluitvormers:

1. De concrete levensomstandigheden van elk kind (volgens het individualiseringsprincipe) vaststellen en de omstandigheden van de hechtenis van de ouder en de impact hiervan op het kind bepalen.
2. Onderzoeken welke oplossingen het beste zouden zijn voor het kind gezien de individuele omstandigheden. Vervolgens, gegeven de ongebruikelijke situatie van de ouder(s) in hechtenis, een lijst maken van alle beschikbare mogelijkheden voor het kind.
3. De oplossing kiezen die de beste garantie geeft op een harmonieuze ontwikkeling van het kind (art.6, IVRK). Dient het kind in detentie bij de moeder te blijven? Kan het kind toegestaan worden de vader of moeder op de locatie van detentie te bezoeken?

In aansluiting hierop kan men zich zelfs afvragen of de detentie van de ouder in twijfel getrokken dient te worden gebaseerd op het feit dat het in het belang van het kind is om opgevoed te worden door zijn of haar ouder(s). Maar over het algemeen stelt men zich de vraag: Dient het kind van een gedetineerde ouder in pleegzorg geplaatst te worden?

Persoonlijk houdt de auteur niet van vaststaande ideologieën die óf suggereren dat alles gedaan dient te worden om het kind een nieuwe start in een institutionele setting of in een pleeggezin te geven, óf aan de andere kant dat het kind, wat er ook gebeurt, bij de biologische familie moet blijven. Volgens de auteur dient het oordeel hierover van geval tot geval bekeken te worden, in overstemming met de bijzonderheden van elke afzonderlijke situatie en als resultaat van een gedetailleerd onderzoek naar het individu. Tevens dient rekening gehouden te worden met de beschikbare oplossingen en de wijze waarop de besluitvormer de verschillende op het spel staande belangen meeweegt. De beoordeling dient eveneens rekening te houden met artikel 9 van het IVRK, aangaande het niet scheiden van ouders en kinderen, en het op zijn minst onderhouden van de relatie tussen ouders(s) en kinderen.

In dit verband citeert de auteur een beslissing van het Constitutioneel Hof van Zuif-Afrika⁵ die

⁵ De 2007 S v M uitspraak van het Constitutioneel Hof in Zuid-Afrika waarbij volledig rekening gehouden werd met het belang van het kind, en hoe dat concept toegepast zou moeten worden in zaken waarin de primaire verzorger van het kind veroordeeld wordt

perfect illustreert hoe respect voor de rechten van een kind en diens belangenbehartiging een beslissing kan beïnvloeden. In dit geval besliste het Hof tegen gevangennemen van een ouder en stond deze toe om in vrijheid te verblijven ten einde haar kinderen op te kunnen voeden.

b. Het recht van het kind om de eigen mening te geven

De tweede pijler waarop het Kinderrechtenverdrag rust is artikel 12, dat het kind het recht geeft om zijn of haar mening te uiten met betrekking tot alle beslissingen die het kind aangaan. Dit is, opnieuw, geen simpele uitspraak maar een dubbele plicht opgelegd aan de Staten die partij zijn:

1. De mening van het kind optekenen in een omgeving die de vrijheid van meningsuiting ondersteunt.
2. Rekening houden met en het kunnen wegen of interpreteren van de mening van het kind, gezien zijn of haar leeftijd en mate van volwassenheid.

De taak van professionals is een lastige: kinderen correct kunnen horen en het juiste belang hechten aan de mening van het kind. Maar tegelijkertijd zich realiseren dat de mening van het kind beïnvloed, gemanipuleerd of vertekend kan zijn. Deze lastige situatie speelt overigens wel een rol in het vaststellen wat het belang van het kind is.

Terugkerend naar de zaak van een kind met ouder(s) in hechtenis kan zich een 'klassieke' situatie genaamd 'parentificatie' voordoen, wat betekent dat een kind verantwoordelijkheden aanneemt die voorbijaan aan de capaciteiten van het kind. In veel gevallen zijn kinderen gedwongen

---

en die aanleiding geven tot met elkaar in strijd zijnde rechten. [Bijvoorbeeld, wanneer een mogelijke hechtenis van de ouder nadelig is voor het kind, is een rechtbank verplicht terdege rekening te houden met de mogelijkheden voor een niet-vrijheidsontnemende strafmaatregel, daarbij opmerkend dat de ernst van het door de ouder gepleegde delict eveneens een bepalende factor is. Zo een redenering, wanneer het gaat over een veroordeling, waardeert het principe van herstelrecht en kan het recht van alle betrokken partijen in evenwicht brengen, met daarbij inbegrepen dat van kinderen en de gemeenschap als geheel. Cité par Mrs Ann Skelton, dans la Journée de discussion générale de 2011, voir note de bas de page 2, REPORT AND RECOMMENDATIONS, ch. 5]

om voor zichzelf of voor jongere broers of zussen te zorgen, om het huishouden te runnen of zelfs om voor een ouder te zorgen. Dit zorgt voor veel stress en ontnemt hen het recht om kind te mogen zijn.

De auteur is van mening dat het probleem in deze niet ligt in het verbeteren van het werk van professionals die voor het kind werken, maar in het verbeteren van het werk van professionals die trachten om oplossingen te vinden met het kind. Met als gevolg een noodzakelijke verandering in de manier van denken van professionals in het wettelijk, sociaal-medisch en onderwijskundig veld. Tevens dienen taboes doorbroken en communicatie bevorderd te worden, zodat iedereen zich vrij kan voelen om ondersteuning te vragen.

Conclusie

Aan het eind van dit artikel acht de auteur het van belang om nogmaals onder de aandacht te brengen dat, in alle beslissingen die genomen worden met betrekking tot het kind, de besluitvormers:

- tijdens de beoordeling van een casus speciale aandacht dienen te geven aan de evaluatie van de individuele situatie van elk kind;
- respect tonen voor de rechten van het kind, het onderwerp van de beslissing, om zich te mogen uiten (art.12), en zorgvuldig zijn of haar belangen te behartigen (art.3.1);
- te werk gaan volgens het principe van individualisering, wat erg belangrijk is op het gebied van Kinderrechten waarin geen enkele situatie ooit echt hetzelfde is;
- het kind beschouwen als een volwaardig persoon die, ondanks de jonge leeftijd, voldoende competent is om deel te nemen aan beslissingen die het kind aangaan, en die zijn of haar mening kan geven wanneer het gaat om diens eigen belangen; en,
- zorgen dat het kind de focus van de aandacht is, zelfs wanneer er andere belangen op het spel staan.

Begrijpelijkerwijs heeft dit alles betrekking op álle kinderen wiens ouders in detentie zitten.

‘Het belang van het kind’ is geen abstract begrip

Alain Bouregba

Psychoanalyticus, President
Fédération des Relais Enfants Parents

‘Het belang van het kind’ is geen abstract begrip; het staat gelijk aan rekening houden met en het respecteren van de familiebanden en de ontwikkeling van het kind.

In etymologische zin is het kind een persoon; iemand over wie het mogelijk en toegestaan is te spreken. Het is door de identiteit van het kind – die het toegewezen krijgt en die het, naast andere kenmerken, voorziet van een nationaliteit, geslacht en afkomst – dat de menselijke zuigeling, een sociaal, politiek en sprekend zoogdier, als persoon wordt erkend. Waar het begrip *individu* – een onlosmakelijk geheel – het onderwerp tot zichzelf reduceert, daar refereert het begrip *persoon* aan de identiteit van het onderwerp en aan de verbintenissen met de menselijke omgeving die mede de identiteit bepalen.

In de eerste uren na de bevalling heeft de pasgeborene geen verleden maar toch draagt het een lange geschiedenis met zich mee, een geschiedenis die aan het kind wordt doorverteld door diegenen die het kind verwachten en verwelkomen. Zoals in een proloog van een Griekse tragedie worden de verhalen die het kind verteld krijgt niet begrepen door het kind maar onbewust beïnvloeden en vormen ze de reacties van het kind op de omgeving. Deze verhalen leggen een verplichting op aan diegenen die het kind opvoeden, zij geven het kind een positie binnen een familie- en een gemeenschapsgeschiedenis waaraan het kind op zijn beurt iets verplicht wordt. Het Engelse woord voor verplichting of verbintenis, ‘obligation’, is afgeleid van het Latijnse werkwoord *ligo* (hechten, verenigen of koppelen) en het voorvoegsel *ob* (in dit geval: een oorzaak van). Deze vertaling benadrukt hoe de verbintenissen die het kind vanaf de geboorte verenigen met zijn of haar menselijke omgeving, met andere woorden de humanisering van het kind, het product is van en gelijktijdig aanleiding geeft tot verplichtingen.

Het kind is een persoon en daarom niet mechanisch of onwillekeurig gevormd door de omgeving, maar door de manier waarop zijn of haar persoonlijkheid op de omgeving inwerkt. Het begrip ‘behoefte’ vindt zijn grondslag in de fysiologie, maar indien men deze term in psychologische zin wil hanteren dan is het noodzakelijk om een schematisch en mechanisch analysemodel toe te passen op de verschillende situaties die het kind zal tegenkomen. Enkel observeren in welke mate de omgeving van het kind al dan niet voldoet aan vooraf vastgestelde ‘emotionele behoeften’ die alle kinderen gemeen hebben, doet de menselijke dimensie van een kind teniet. Het kind als *individu* heeft fysiologische behoeften waaraan voldaan moet worden zoals bij elk individu, ook van niet-menselijke soort. Het kind dat gezien wordt als een *persoon*, een term alleen op mensen van toepassing, heeft natuurlijkerwijs de behoefte zich geliefd te voelen en zich in een veilige, zorgzame omgeving te bevinden. Echter een gelukkige omgeving is geen garantie dat het leven van het kind eveneens gelukkig zal zijn. Sommige kinderen groeien op in een veilige en zorgzame omgeving maar zijn psychisch instabiel, terwijl andere kinderen, die geconfronteerd worden met ongelukkige of zelfs vreselijke situaties, in staat zijn een mate van veerkracht te ontwikkelen die hen in staat stelt de destabiliserende effecten van tegenslag te beperken. Dit leert ons dat de kenmerken van een bepaalde situatie of context dus niet de beslissende factoren zijn wanneer het gaat over hoe een kind hierdoor beïnvloed wordt. De psychische impact van een moeilijke situatie of een schrijnende context op het kind kan wel bepalend zijn voor de manier waarop het zijn of haar verlangens, verwachtingen en wensen (al dan niet rechtmatig) kenbaar maakt, evenals zijn of haar afkeer, angsten en loyaliteiten – de talloze uitingen die het kent vanuit de contacten met de menselijke omgeving. De uitdrukking ‘emotionele behoefte’ omvat behoeften die alle kinderen gemeen hebben, of hun omgeving nu wel of niet bevredigend is. Maar deze behoeften variëren zowel in aard als intensiteit, afhankelijk van de persoonlijkheid van het kind.

Daarom dient de volwassene die de belangen van het kind behartigt rekening te houden met het feit dat het kind een persoon is, met een individuele persoonlijkheid.

Gerechtelijke discretionaire bevoegdheid en de rol van het belang van het kind in het Belgisch strafrecht en in de praktijk

Heleen Lauwereys

Instituut voor Internationaal Onderzoek en Centrum voor strafrecht en mensenrechten, Universiteit Gent

Het principe van belangen als symbolisch grondwettelijk recht

België heeft het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) geratificeerd en daarnaast een bepaling aangaande het belang van het kind in de grondwet opgenomen. Echter, de hoogste rechtbanken in België zijn het oneens over het feit of al dan niet artikel 3(1) van het IVRK der Verenigde Naties (VN) en artikel 22bis(4) van de Belgische grondwet de basis moeten zijn waarop beslissingen gemaakt worden over individuele kinderen, gezien de belangen van kinderen te vaag zijn om een basis te vormen voor individuele rechten en gezien het feit er een specifieke bepaling met betrekking tot het belang van het kind nodig is in relatie tot de toe te passen procedures. In het Belgisch Strafwetboek is geen specifieke wettelijke verplichting opgenomen voor strafrechtbanken om de belangen van het kind in beschouwing te nemen bij veroordeling van de ouders of primaire zorgverleners.

Verandering lijkt echter onderweg. In het voorstel voor een nieuw Strafwetboek, momenteel onderwerp van debat in de Parlementaire Commissie voor Justitie, is een bepaling opgenomen die van rechters zou eisen dat zij de impact van het vonnis op de verdachte, zijn of haar omgeving en de gemeenschap in het algemeen in overweging nemen (hoewel niet in het bijzonder gesproken wordt over Kinderrechten, is het duidelijk dat 'de omgeving' van de verdachte tevens de familie omvat). De verklarende tekst van het voorstel geeft aan dat de rechter zou moeten bepalen welk vonnis de minst negatieve consequenties bevat voor alle betrokken partijen, gezien vanuit de uiteengezette veroordelingsdoelen. Dit betekent dat wanneer twee verschillende uitspraken hetzelfde resultaat kunnen behalen, de uitspraak met de minst negatieve impact gekozen dient te worden¹.

Hoewel het huidige Strafwetboek deze verplichting niet afdwingt, hebben Belgische rechters een

significante discretionaire bevoegdheid wanneer het aankomt op veroordelingen en kunnen zij individuele vonnissen afstemmen op de begane overtreding, de omstandigheden van de zaak en de persoonlijke omstandigheden van de gedaagde. Deze discretionaire bevoegdheid staat rechters toe om eveneens rekening te houden met het belang van het kind bij het bepalen van het juiste type vonnis en bij de schorsing van veroordeling en/of straf.

Multi-method interviews met rechters

Eenvoudigweg de optie krijgen het belang van het kind mee te wegen in de beslissing tot veroordeling betekent niet dat rechters dit noodzakelijkerwijs ook doen in de praktijk. Om na te gaan óf en hoe strafrechters het belang van het kind interpreteren en toepassen, zijn kwalitatieve interviews gehouden met zeventien correctionele strafrechters (vijf vrouwen en twaalf mannen) werkzaam in verschillende Vlaamse gerechtelijke arrondissementen². De rechters werden uitgenodigd om deel te nemen aan een studie betreffende verzachtende omstandigheden in het algemeen. Het interview bestond uit drie delen waarin open vragen en casussen werden gebruikt. Elk interview begon met een algemene vraag om bespreekbaar te maken welke persoonsgebonden verzachtende omstandigheden de geïnterviewde normaal gesproken overweegt, als deze überhaupt al overwogen worden. De geïnterviewde werd vervolgens gevraagd een vonnis uit te spreken in drie fictieve casussen waarin de theoretische beklagde tenminste één minderjarig kind had, en om dit vonnis hardop te beredeneren ten einde zijn of haar denkproces bloot te leggen.

Vijf van de zeventien rechters achten de Kinderrechten niet relevant bij de veroordelingsbeslissing en gaven aan deze niet in overweging te nemen. En hoewel de andere

² Deze interviews vonden plaats in het kader van het doctoraatsonderzoek van de auteur naar de rol van het principe van het belang van het kind bij het veroordelen van ouders en primaire verzorgers (Heleen Lauwereys, 'Het belang van het kind in het Belgische strafrecht: de strafrechters', *Vision, Criminal Law Magazine* 2020/2, 98-111).

¹ Voorstel van wet tot invoering van een nieuw Strafwetboek – Boek 1 en Boek 2, *Parliamentary Documents Chamber of Representatives* 2018-19, number 54-3651/001, 116.

rechters aan gaven wel rekening te houden met het kind in de veroordelingsbeslissing, wijst analyse van de interviews uit dat dit niet perse betekent dat zij de impact van het vonnis op het kind in overweging nemen. In veel gevallen worden kinderen als een indicator meegewogen in de beoordeling van het risico op herhaling en slagingskansen van rehabilitatie van de gedaagde, óf om te bepalen of de beschuldigde in staat zou zijn een vonnis uit te voeren, zoals in het geval van een zwangere vrouw veroordeeld tot een taakstraf. Zowel de rechters die het belang van het kind niet in overweging namen, als de rechters die dit wel relevant vonden, gaven verscheidene argumenten tegen het meewegen van het belang van het kind in het algemeen of in individuele zaken, waaronder de volgende reacties:

‘Ik vind, hoe triest het ook is voor het kind en de familie, dat deze persoon dit wist ten tijde van de overtreding, en dat hij de consequenties behoort te dragen.’

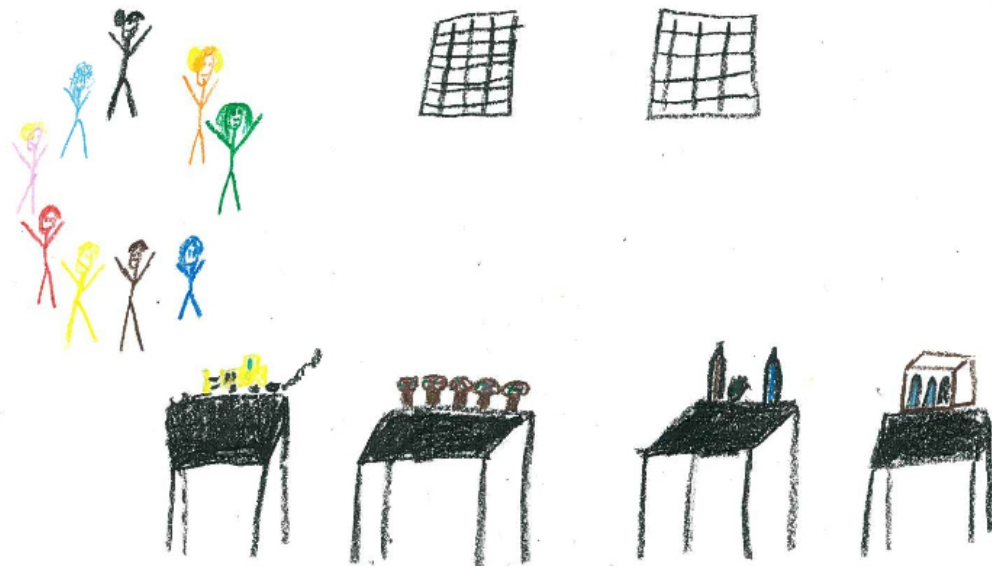
‘Ik vind het niet goed om een kind in die context (gevangenschap) geboren te laten worden, maar mijn collega’s zeiden, nou, eigenlijk denken wij van niet want het is vrij gemakkelijk om een baby te krijgen en vervolgens te ontsnappen.’

‘Je kunt ook zeggen dat iemand die kinderen heeft anders door ons behandeld wordt dan iemand zonder kinderen.’

Deze tegenargumenten laten zien dat rechters nog steeds moeite hebben met het toepassen van het principe van het belang van het kind in een veroordelingscontext, daar het tegen hun gevoel van gelijkheid en gerechtigheid in kan gaan. Slechts zeven rechters vermelden de kinderen van de wetsovertreder op de vraag naar algemene verzachtende omstandigheden aan het begin van het interview. Eveneens werden kinderen niet altijd benoemd, of slechts weinig gedetailleerd benoemd in de veroordelingscasussen van het interview. Dus ondanks dat rechters de belangen van het kind misschien wel relevant of zelfs belangrijk vinden wanneer zij hiernaar gevraagd worden, kan uit deze studie geconcludeerd worden dat het onwaarschijnlijk is dat het belang van het kind meegewogen wordt in de alledaagse veroordelingspraktijk van de meerderheid van de geïnterviewden.

[Bovenstaande tekst is een uittreksel. Lauwereys’ complete artikel kan gevonden worden in de publicatie van Children of Prisoners Europe (COPE) Keeping children front and centre: A practitioner’s guide to working with judges and sentencers.]

Die Vater Kind Gruppe in der JVA Nürnberg

Herstelgericht werken met kind en gedetineerde ouder

Angela Verhagen, Bart Claes & Elsbeth Kamphuis

Expertisecentrum Veiligheid,
Avans Hogeschool Nederland*

Op een willekeurige dag in Nederland zijn er 25.000 kinderen met een ouder in detentie. Het is een schatting op basis van het gemiddelde geboortecijfer in relatie tot de gevangenenpopulatie. Het werkelijke aantal kinderen ligt hoger. Zo zijn ouders in preventieve hechtenis niet meegenomen in deze calculaties. Dat we moeten schatten om hoeveel kinderen het gaat, is een wonderlijke en zelfs pijnlijke vaststelling en zeker niet in het belang van deze kinderen. In dit digitale tijdperk zouden dergelijke gegevens toch accuraat en snel beschikbaar moeten zijn.

Zoeken naar samenwerking

Nederlandse instanties als politie en justitie hanteren vaak eigen instrumenten om een beeld te krijgen van het sociaal netwerk (inclusief kinderen) van hun verdachte of gedetineerde. Zo heeft de politie een inspanningsverplichting om de Kindcheck uit te voeren alvorens over te gaan tot arrestatie van een ouder. Ook de penitentiaire inrichting checkt bij binnenkomst van de gedetineerde of er kinderen zijn en er regelingen getroffen moeten worden voor de opvang en verzorging. Deze Kindcheck is een werkwijze voor politie, gecertificeerde instellingen, gemeenten en penitentiaire inrichtingen om de zorg voor de achterblijvende kinderen te organiseren als er sprake is van arrestatie of detentie van de ouder(s). Doel van deze Kindcheck is ook de samenwerking tussen deze partijen te bevorderen en om de veiligheid en gezondheid van de kinderen van ouders in detentie te waarborgen. De ouder(s) heeft (hebben) hierbij in eerste instantie zelf de verantwoordelijkheid om de juiste informatie te geven over de zorg van de kinderen en in het eigen sociale netwerk de opvang van hun kind(eren) te regelen. De praktijk toont ons elke dag dat er in de hele strafrechtketen geen afstemming is om het belang van het kind centraal te stellen. Het veronderstelt een zorg- en registratiesysteem, onderlinge afstemming en een overeenkomstige beeldvorming aangaande kinderen van ouders in detentie.

Ouderschap is universeel

Ouders blijven ouder, ondanks de beperkingen van de vrijheid van komen en gaan zoals detentie.

Ouderschap is een universeel gegeven, ook voor gedetineerde ouders. Bij ouderschap gaat het over wie de ouder is. Ouderschap is niet van voorbijgaande aard. Zodra er een kind geboren wordt, ben je ouder en dit zal altijd zo blijven. Wanneer je wel of geen contact hebt of zelfs als je kind overleden is, ouder blijf je altijd. Ouderschap betekent dat je vanaf de geboorte verantwoordelijk bent voor het welzijn en opgroeien van het kind. Ouder ben je als persoon en dit is nooit inwisselbaar. Ouderschap is altijd uniek en elke ouder zal zijn ouderlijke taken uitvoeren zoals dit past bij zijn persoonlijkheid. Ouderschap gaat over wie de ouder is, terwijl opvoederschap gaat over wat de ouder doet. Opvoeden gebeurt slechts in de eerste jaren van het kind en is vaak voorbij als het kind 18 jaar wordt. Ook vanaf de puberteit krijgt opvoederschap vaak al een andere, zelfs beperktere, invulling.

Opvoeden gaat over zorgen voor, voeding geven, regels en grenzen stellen, het kind voorbereiden op volwassenheid in al haar facetten.

Belang erkenning ouderschap

Erkenning van het ouderschap van de gedetineerde ouder is erg belangrijk. Wetenschappelijk onderzoek leert ons dat de detentie het opnemen van ouderschap bemoeilijkt of zelfs onmogelijk maakt. Dit heeft negatieve gevolgen voor vaders en moeders zelf, maar ook voor kinderen en op lange termijn voor de samenleving¹. Hoe moeders hun ouderrol tijdens de detentie willen oppakken is van nature meestal onderwerp van gesprek, daar traditioneel gezien vrouwen vaak de primaire verzorger zijn. Dat ook gedetineerde vaders moeilijkheden op dit gebied ervaren krijgt minder aandacht. Zo weten we dat vaders die noodgedwongen gescheiden worden van hun kinderen, net meer verlangen naar betrokkenheid op hun kinderen². Ze ervaren ook

1 Reef, J., Dirkzwager A.J.E. & Nieuwebeerta P. (2015), 'Children's well-being prior to paternal incarceration', *European Journal of Parental Imprisonment*, (2) 25-27.

2 Nurse, A.M. (2002), *Fatherhood arrested: parenting from within the Juvenile Justice System*, Nashville: Van Derbilt University Press.

* Dr. Bart Claes is lector Transmuraal Herstelgericht Werken van het Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool Nederland. Drs. Angela Verhagen en Elsbeth Kamphuis zijn docent-onderzoekers. Bart en Angela zijn medeoprichters van het Nederlandse Expertisecentrum Kind, Ouder en Detentie (www.expertisecentrumkind.nl).

ouderschapsstress wat kan leiden tot agressief en gewelddadig gedrag of tot depressie³. Kortom, gebrek aan aandacht voor vaderschap in detentie vormt een risicofactor voor het welzijn van gedetineerde vaders.

Effect van detentie op het gezin

De detentie van een ouder vormt ook een risico voor het welzijn van het gezin waar de sociale binding vaak waarneembaar afneemt. Ook zijn er negatieve effecten op het kind zoals traumatische stress, problemen op school, armoede, een negatief zelfbeeld, gedragsproblemen, depressie, angst, verslaving, schaamte of stigmatisering. Meer nog, in de literatuur worden deze kinderen ook wel eens de 'tweede generatie gevangenen'⁴ genoemd. Zij hebben een veel hogere kans dan andere kinderen om zelf veroordeeld of gedetineerd te worden.

Inzetten op verbinding

Het versterken van de verbinding tussen kind en gedetineerde ouder heeft het potentieel om sociaal en menselijk kapitaal bij de gedetineerde, het kind en hun sociaal netwerk vrij te maken. Dat is in het bijzonder het geval wanneer sprake is van steun van het sociaal netwerk rondom de gedetineerde. Onderzoek wijst op het belang van sociale steun, vooral van familie, in het proces om te stoppen met criminaliteit⁵. Sociale steun genereert gevoelens van wederkerigheid en kan verklaren dat de gedetineerde ouder gemotiveerd is om van levensstijl te veranderen en dit vol te houden. Dat betekent ook omgekeerd, dat de betrokkenheid van de gedetineerde vader of moeder kan voorkomen dat kinderen thuis probleemgedrag gaan vertonen⁶.

Groeiende aandacht ook in Nederland

De afgelopen jaren kent de relatie tussen kind en gedetineerde ouder een groeiende aandacht

3 Loper, A.B. (2009), 'Parenting Stress, Alliance, Child Contact, and Adjustment of Imprisoned Mothers and Fathers', *Journal of Offender Rehabilitation*, (6) 483-503.

4 Novero, C.M., Booker Loper, A., & Warren, J.I. (2011), 'Second-generation prisoners: Adjustment patterns for inmates with a history of parental incarceration', *Criminal Justice and Behaviour*, (38) 761-778.

5 Cid, J. & Marti, J. (2015), 'Imprisonment, social support, and desistance: a theoretical approach to pathways of desistance and persistence for imprisoned men', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1-22.

6 McMunn, A. (2015), 'Fathers' involvement: Correlates and consequences for child socio-emotional behaviour in the United Kingdom', *Journal of Family Issues*, (8) 1109-1131.

in Nederland. De nationale Kinderombudsman heeft in 2017, op basis van gesprekken met diverse ervaringsdeskundige kinderen, een aanbevelingsrapport opgesteld. Doel van dit rapport is om de informatie, zorg en ondersteuning voor kinderen met een ouder in detentie te verbeteren⁷. Het rapport heeft geleid tot een groot aantal adviezen om de zorg voor kinderen bij de aanhouding en detentie van de ouders te verbeteren⁸. Meer recent in 2019 heeft de Kinderombudsman een handleiding gelanceerd hoe in het belang van het kind te handelen en hoe met kinderen te spreken over beslissingen die hen aangaan. Ook op Europees niveau zien we een toegenomen aandacht voor deze thematiek, resulterend in specifieke aanbevelingen die in 2018 zijn aanvaard door het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Deze aanbevelingen richten zich specifiek naar de rechten en noden van kinderen met een ouder in detentie en naar de hele detentieperiode van de aanhouding tot na de strafuitvoering⁹. Toch blijven deze aanbevelingen eerder onbekend in Nederlandse gevangenissen en is bij de politie en bij justitie nog een hele weg af te leggen.

Integrale kijk noodzakelijk

De aandacht voor kinderen met gedetineerde ouders richt zich in Nederland voornamelijk op concrete praktische uitvoeringen. Zo zijn er goede voorbeelden in Nederlandse gevangenissen van de organisatie van kinderbezoeken, audio-voorleesmogelijkheden, knutselnamiddagen of zelfs een herfstkamp van enkele dagen met kinderen en hun gedetineerde ouder. Echter, deze mogelijkheden blijven vaak beperkt tot een bepaalde praktijk op een bepaald moment in de tijd. Het lijken vaak afgebakende activiteiten zoals sporten, wandelingen of arbeid in de gevangenis. Wat ontbreekt, is een bredere integrale kijk op de relatie tussen kind en gedetineerde ouder. Die integrale kijk plaatst ten eerste de relatie tussen kind en gedetineerde ouder in een traject of proces. Hoe ziet het kind de relatie met zijn vader? Wat verwacht het kind? En wat verwacht papa? Hoe willen ze samen een relatie opbouwen? En hoe zit het met de achterblijvende moeder? Of met opa

7 Kinderombudsman (2017), *Zie je mij wel? Kinderen met een ouder in detentie*. Utrecht: Auteur.

8 Reef, J., & Ormskerk, N. (2019). *Zorg voor kinderen bij aanhouding van ouders*. SDU: Den Haag.

9 Recommendation CM/Rec(2018)5 of the Committee of Ministers to member States concerning children with imprisoned parents (Adopted by the Committee of Ministers on 4 April 2018 at the 1312th meeting of the Ministers' Deputies).

en oma? Welke ondersteuning hebben ze nodig? Wat is de rol van de gevangenis in deze? Of van andere professionals? Ten tweede betekent een integrale kijk ook dat andere organisaties aan de zijde van het kind zoals de school, een wijkteam, vrijwilligers, jeugdorganisaties, etc. samenwerken om in het belang van het kind te handelen. Ook omgekeerd, aan de zijde van de gedetineerde ouder zijn er verschillende professionals en vrijwilligers die hierin een ondersteunende rol kunnen opnemen. Integraal betekent hierbij niet alleen het verbreden naar professionals en vrijwilligers, maar dus ook de brug maken tussen binnen en buiten detentie, zowel naar het kind als naar de gedetineerde ouder.

Nieuw Expertisecentrum K I N D, Ouder en Detentie

Een integrale kijk op de relatie tussen kind en gedetineerde ouder betekent het inzetten op deelname van een verscheidenheid aan professionals en vrijwilligers.

Net deze actoren vragen naar informatie, advies en vooral tools om bij signalen van kind of gedetineerde ouder aan de slag te kunnen gaan. Professionals actief in de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, maar ook breder de sociale wijkteams, leerkrachten, gezinsorganisaties, etc. zijn zoekende naar een handelingskader om te werken met de vaak beschadigde relatie tussen kind en gedetineerde ouder. Om antwoorden te geven op deze vragen van professionals, vrijwilligers, kinderen en gedetineerde ouders, is in november 2018 het eerste Nederlandse Expertisecentrum K I N D, Ouder en Detentie opgericht. Dit Expertisecentrum komt voort uit de samenwerking tussen Avans Hogeschool en Exodus Nederland, een organisatie gespecialiseerd in (na-)zorgtrajecten voor (ex-)gedetineerden. Het Expertisecentrum gelooft dat het herstel van de verbinding tussen kind, (ex-)gedetineerde ouder en het sociale netwerk bijdraagt aan een betere levenskwaliteit van het kind. Het sociale netwerk zijn de personen en organisaties in het sociale systeem rondom het kind en/of gedetineerde ouder. Te denken valt aan de gezinscontext, de detentiecontext, de school, de buurt waarin gezinnen wonen, etc.

Afstemming van de sterktes, wensen en doelen van kinderen, gedetineerde ouder(s) en hun sociale netwerk kan relaties helpen herstellen en de levenskwaliteit verbeteren, eenieders veerkracht vergrotend.

Het belang van het kind steeds centraal

Voor het Expertisecentrum K I N D vormen de rechten en de wensen van het kind het vertrekpunt om in te zetten op het herstel van de verbinding tussen het kind, de gedetineerde ouder en het sociale netwerk. Door aan te sluiten bij de persoonlijke talenten, krachten, wensen en doelen van kinderen, hun (gedetineerde) ouder(s) en het sociale netwerk wordt ingezet op herstel van hun onderlinge relaties en een verbeterde levenskwaliteit. Het Expertisecentrum focust op een herstel- en krachtgerichte aanpak en professioneel handelingskader gericht op het versterken van de veerkracht van alle betrokkenen.

Werken aan herstel

Het Expertisecentrum zet in op het herstel van de verbinding tussen kind, gedetineerde ouder en het sociale netwerk. Met het misdrijf worden vaak meerdere relaties in het sociaal netwerk van de gedetineerde ouder beschadigd. Herstel van de relatie met het kind, de achterblijvende

ouder en andere leden van het sociaal netwerk is vaak hard nodig. Dit herstel kan voor het kind meerdere positieve effecten hebben. Tevens kan een herstelde ouder-kindrelatie voorkomen dat bepaalde negatieve gevoelens en gevolgen zoals traumatische stress, problemen op school, armoede, een negatief zelfbeeld, gedragsproblemen, depressie,

angst, verslaving, schaamte of stigmatisering uitblijven. Die positieve effecten gelden ook voor de gedetineerde ouder. Zo wordt crimineel handelen waarschijnlijker wanneer de banden van de gedetineerde met het gezin worden verzwakt of verbroken. Sociale bindingen zijn belangrijke factoren die mensen weerhouden misdrijven te plegen. In de relaties met familie, vrienden of met hun eigen zoon of dochter kan een gedetineerde ouder de motivatie en steun vinden om van levensstijl te veranderen en daarin te volharden.

Informatie en advies

Het Expertisecentrum K I N D richt zich in de dienstverlening voornamelijk op kinderen van een gedetineerde ouder, de ouder in detentie en het sociaal netwerk bestaande uit familie, school, dienstverlening en andere professionals actief in het netwerk rondom de betrokkenen. Het is een netwerkorganisatie die in de eerste plaats deze

doelgroepen informeert en adviseert. Goede informatie en adviezen zijn noden bij al deze doelgroepen en onlosmakelijk verbonden met het op maat kunnen aanbieden van ondersteuning, begeleiding en algemene en individuele preventie. Met het geven van informatie en advies wordt ook een herstel- en krachtgericht handelingskader aangereikt zodat professionals zich gesterkt voelen om in het belang van het kind actie te ondernemen. Het draagt ook bij aan het vergroten van het bewustzijn van professionals en vrijwilligers actief in het brede sociale netwerk van het kind en de gedetineerde ouder. Om te voorzien in de vragen en behoeften van alle betrokkenen is het Expertisecentrum elke werkdag telefonisch en online bereikbaar¹⁰.

Meer onderzoek en training

Naast het verstrekken van informatie en

¹⁰ Meer informatie op: www.expertisecentrumkind.nl

Ethiek bij het uitvoeren van onderzoek met kinderen: afstemming met het kinderrechtenverdrag

Binnen een onderzoekcontext is het noodzakelijk de ethische aspecten van alle directe en indirecte contacten met kinderen in ogenschouw te nemen. In de kern betekent dit dat onderzoekers geen schade mogen berokkenen aan het kind. Het kind dient gerespecteerd te worden ongeacht zijn of haar achtergrond, leeftijd, geslacht of andere karakteristieken die een basis zouden kunnen vormen voor discriminatie. Men dient eerlijk, betrouwbaar en oprecht te zijn tegen elk kind, de wederzijdse acceptatie te bevorderen en zich te concentreren op het bouwen van een vertrouwensrelatie met het kind. Geen enkel kind zou uitgesloten of gestigmatiseerd mogen worden en elk kind zou toegestaan moeten worden om vrijwillig en vrij deel te nemen aan onderzoek, waarbij hen de vrijheid wordt geboden autonoom te zijn en onafhankelijk beslissingen te kunnen nemen.

Het handhaven van kinderrechten en het bevorderen van de ontwikkeling van kinderen zijn wezenlijke belangen in de onderzoeksethiek

advies, verricht het Expertisecentrum K I N D praktijkonderzoek naar 'best practices' en effecten van herstel- en krachtgerichte interventies in het herstel van de verbinding tussen het kind, de gedetineerde ouder en het sociaal netwerk. Via dit praktijkonderzoek is het mogelijk om professionals en vrijwilligers te trainen in herstel- en krachtgerichte interventies. Het Expertisecentrum K I N D wil de aandacht voor herstelgericht werken in de relatie tussen kind en gedetineerde ouder aanwakkeren. Het richt zich in de eerste plaats op Nederland, maar sluit samenwerking met andere landen allerminst uit. Het is een netwerkorganisatie die vanuit samenwerking, kennisdeling, ondersteuning, informatie, onderzoek en training ook een meerwaarde kan zijn voor organisaties en professionals in andere Europese landen.

Maja Gabelica Šupljika & Davorka Osmak Franjić

Kantoor van de Kinderombudsman, Kroatië

in het algemeen, maar in het proces van participierend kinderonderzoek moeten de overwegingen met betrekking tot het welzijn en de belangen van kinderen *centraal* gesteld worden. Deze overwegingen dienen toegepast te worden op alle activiteiten waar kinderen bij betrokken zijn, inclusief onderzoek 'dat focust op het bevorderen van kennis en een dieper begrip van de ontwikkeling van kinderen, en op de behoeften van kinderen en de doeltreffendheid van interventies die genomen worden in het voordeel van kinderen¹, evenals op onderzoek waar kinderen aan deelnemen of wanneer de onderzoekactiviteiten kinderen aangaan'.

Naleving van deze ethische overwegingen in geesteswetenschappelijk en sociaal onderzoek neemt een verscheidenheid aan vormen aan. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van een universele ethische code met betrekking tot

¹ Code of ethics for research with children (2003), Council for Children's Affairs of the Government of the Republic of Croatia and the State Office for the Protection of Family, Maternity and Youth, ed., M. Ajduković and V. Kolesarić, Zagreb, p. 7.

onderzoek waarbij kinderen betrokken zijn, zoals in Kroatië², of door middel van ethische protocollen die ontwikkeld zijn voor een specifieke studie zoals het gebruikte protocol in het COPING project³.

Kroatische ethische code voor onderzoek met kinderen

De in 2003 in Kroatië vastgestelde ethische code voor onderzoek met kinderen richt zich op drie groepen vragen; vragen omtrent de positie van het kind, de positie van de ouder/verzorger en de positie van de onderzoeker(s) en onderzoekmedewerkers. Vragen betreffende de positie van het kind draaien om het recht op autonomie en zelfbeschikking middels toestemming van het kind voor deelname aan onderzoek, evenals om het respect voor de mening van het kind over de loop van het onderzoek en de mogelijkheid om zich te allen tijde terug te kunnen trekken uit het onderzoek. Deze vragen verwijzen tevens naar de anonimiteit van deelname en de blinding van de verzamelde onderzoeksdata, de leeftijd en de cognitieve capaciteiten van het kind als criterium voor deelname aan het onderzoek (d.i., het vermogen van het kind om toestemming te geven voor onderzoek), de bescherming van het welzijn van het kind, het respect voor de individuele rechten van het kind zoals vastgesteld in het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) der Verenigde Naties (VN) en het inzicht van het kind in de onderzoeksresultaten. Daarnaast moeten onderzoekers voorbereid zijn om adequaat te reageren wanneer zij merken dat het kind enige fysieke of mentale stress ervaart tijdens het onderzoek. De tweede groep vragen verwijst naar de positie van de ouder/verzorger: ontvangt de ouder/verzorger al dan niet informatie over het onderzoek, geeft de ouder/verzorger toestemming voor de deelname van het kind en heeft de ouder/verzorger inzicht in de onderzoeksresultaten. De derde groep vragen verwijst naar de rechten en plichten van de onderzoeker(s) betreffende het minimaliseren of vermijden van risico's, met daarbij inbegrepen de verantwoordelijkheid voor mogelijke schade die door het onderzoek veroorzaakt wordt en inzage in de onderzoeksresultaten door onafhankelijke experts.

2 De Kroatische Nationale Ethische Code voor kind-gebonden onderzoek is van toepassing. Ten tijde van het optekenen van dit artikel wordt deze code herzien.

3 Jones, A., et al. (2013). Children of prisoners: Interventions and mitigations to strengthen mental health. Huddersfield: University of Huddersfield (COPING project).

Ethische protocollen in de COPING studie

De ethische protocollen die zijn aangenomen in het COPING onderzoek⁴ hebben een tweeledig doel. De protocollen zijn enerzijds gericht op het markeren van eventuele verschillen in ethische principes en procedures tussen landen onderling en anderzijds op het verzamelen van eventuele noodzakelijke wijzigingen in de ethische principes en procedures wanneer zich gaandeweg het onderzoek onverwachte situaties voordoen. De principes en procedures in deze protocollen omvatten acht verschillende categorieën te weten, vergunningen en goedkeuringen, toestemming, vertrouwelijkheid, anonimiteit, ondersteuning, onderzoekmedewerkers, externe controle en herziening.

Toestemming voor onderzoek zou verkregen moeten worden bij alle individuen die deel nemen aan het onderzoek, in het bijzonder de ouders/verzorgers van participerende kinderen. Daarbij moeten de deelnemende individuen volledig geïnformeerd worden wat betreft de aard van het onderzoek vóórdat zij toestemming geven voor deelname aan het onderzoek en ze zouden gevraagd moeten worden om een toestemmingsformulier te ondertekenen. Ook toezeggingen over het gebruik van het onderzoek en anonimiteit zouden vastgelegd moeten worden alvorens ze meewerken aan het onderzoek. Gedurende het onderzoek van de COPING studie, namen kinderen enkel deel aan het onderzoek nadat zij hier toestemming voor gegeven hadden⁵.

Wat wordt verstaan onder ethiek en een ethische benadering in het geval van kinderen met een ouder in detentie? Kinderen met een ouder in gevangenschap hebben het recht op privacy, niet-stigmatisering, non-discriminatie, inclusie, gelijkheid, vrijheid en een sensitieve vorm van media-aandacht, net zoals alle andere kinderen. Tevens is het in het belang van deze kinderen dat onderzoekers zo goed mogelijk inzicht hebben in hun ontwikkeling, hun behoeften en de efficiëntie van interventies gedaan uit naam van deze kinderen. Dit inzicht vormt het doel van onderzoek en is in het belang van het bredere publiek omdat het inzage verschaft in het functioneren, het gedrag en de behoeften van het kind met een ouder in detentie. Daarnaast heeft het invloed op

4 Jones, A., et al. (2013), p. 249.

5 Gallagher, B., Berman A.H., Bieganski, J., Jones, A.D., Foca, L., Raikes, B., Schiratzki, J., Urban, M. & Ullman, S. (2015), National Human Research Ethics: A Preliminary Comparative Case Study of Germany, Great Britain, Romania and Sweden in Ethics & Behavior, 20(7), 586-606, p. 591.

het publieke imago van het kind dat zich in een specifieke kwetsbare situatie bevindt.

De auteurs zijn van mening dat elke ethische code of elk protocol geharmoniseerd zou moeten worden met het Kinderrechtenverdrag van de VN.

In dit artikel analyseren de auteurs de link tussen twee rechten die gelijktijdig twee conventionele principes zijn (het belang van het kind en kinderopname) met betrekking tot de autonomie van het kind en de ethische benadering in de omgang met kinderen. Deze analyse betreft toestemming voor deelname aan kinderonderzoek in het algemeen, en toestemming voor deelname aan kinderonderzoek door kinderen met een ouder in detentie in het bijzonder. De auteurs nemen kinderopname en het recht van de volwassene, in dit geval een gedetineerde ouder, om beslissingen te nemen en toestemming te geven voor deelname van hun kind aan verscheidene activiteiten in beschouwing, ongeacht het feit dat de ouder tijdelijk niet aanwezig is in het alledaagse leven van het kind.

Om te zorgen dat ethische onderzoekstandaarden zich op hetzelfde doel – het algehele welzijn van het kind – concentreren, zouden de volgende vier dimensies geharmoniseerd moeten worden; het waarborgen van het belang van het kind, het stimuleren van autonome deelname van het kind, het beschermen van de rechten van het kind en het respecteren van de behoeften van het kind. Dit is van belang omdat mogelijk zowel het begrip en de interpretatie van het ethische aspect, als ook de interpretatie van het belang van het kind, voortkomen uit het subjectieve of gedeeltelijke belang van volwassenen, en daardoor in conflict kunnen zijn met het belang van het kind.

Het belang van het kind

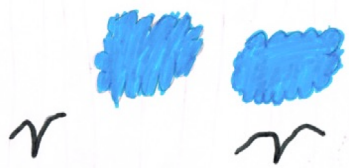
Volgens het General Comment nr.14 (2013) van de VN over het recht van het kind om zijn of haar belangen als belangrijkste overweging meegenomen te krijgen⁶, is het principe van het belang van het kind een dynamisch concept dat een passende beoordeling bij een specifieke context vereist, gericht op zowel de volledige als effectieve beschikking over alle rechten zoals erkend in het IVRK. Het principe van het belang

van het kind concentreert zich op het veilig stellen van de holistisch fysieke, psychologische, morele en spirituele integriteit van het kind, terwijl tevens wordt bijgedragen aan zijn of haar menselijke waardigheid. Het belang van het kind zou prioriteit moeten hebben wanneer de belangen van verschillende partijen gewogen worden⁷. Er zou voor gezorgd moeten worden dat het belang van het kind een primaire overweging is wanneer een beslissing gemaakt moet worden aangaande het kind, een groep geïdentificeerde of niet-geïdentificeerde kinderen of kinderen in het algemeen. Telkens wanneer een beslissing gemaakt moet worden die van invloed is op een kind of kinderen, zou het besluitvormingsproces een grondige evaluatie moeten bevatten over de mogelijke positieve of negatieve impact van de beslissing op het betrokken kind of de kinderen. Bovendien moeten procedurele waarborgen geboden worden en dient het besluit aan te tonen dat er uitdrukkelijk rekening gehouden is met dit recht en dit principe.

Eén vraag die vaak wordt gesteld is of het al dan niet het recht van het kind is om te weten waarom een ouder afwezig is en in detentie verblijft. Experts uit verschillende vakgebieden die te maken hebben met het welzijn van kinderen die beïnvloed worden door de hechtenis van de ouder, geloven dat het kind het recht heeft om te weten dat ze niet verlaten zijn, dat

het niet hun schuld is dat de ouder in de gevangenis verblijft, dat de ouder leeft en nog steeds van het kind houdt, en dat het kind hierover geïnformeerd wordt. De beslissing over hoe deze informatie het beste aan het kind medegedeeld kan worden ligt bij de ouder.

Wanneer de rechten en belangen van kinderen met een ouder in detentie gewogen worden dient er met twee zaken rekening gehouden te worden. Allereerst moet rekening gehouden worden met het feit dat de situatie kinderen angstig maakt. Dit kan leiden tot de overtuiging dat kinderen afgeschermd zouden moeten worden van feiten en realiteit. Ten tweede, ondanks de kwetsbaarheid van gevangenen voor vooroordelen, uitsluiting en stigmatisering, en de negatieve houding van de samenleving ten overstaan van gevangenen en gevangenen, is het belangrijk dat de gedetineerde op zoveel mogelijk manieren zijn of haar rol als

⁶ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration, United Nations, CRC/C/GC/14.

⁷ Artikel 3 uit het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

ouder kan uitoefenen, met inbegrip van het geven van goedkeuring en toestemming voor deelname aan activiteiten door het kind.

Vragen blijven echter bestaan over de werkelijke betekenis van de ouderlijke toestemming of weigering van toestemming voor deelname van het kind aan bepaalde activiteiten of aan onderzoek. Impliceert ouderlijke toestemming dat de ouder het onderwerp, thema en/of doel van het onderzoek onderschrijft, of eventuele algemene of specifieke voordelen ziet in het onderzoek? En betekent weigering van toestemming dat de ouder het potentiële risico verbonden aan het onderzoek niet accepteert? Kan de ouder het type en de duur van het onderzoek beïnvloeden? Zorgen over de bescherming van de identiteit van het kind en andere data kunnen leiden tot vragen over de mate van betrouwbaarheid van de verkregen data. Is de ouder niet overtuigd van de vrijwillige deelname van het kind en zijn of haar recht om de deelname aan het onderzoek stop te zetten? Keurt de ouder de methodologie of de inhoud van de vragenlijst af? De auteurs hebben zich gerealiseerd dat in hun werkgebied hetgeen relevant is voor de ouder (informatie, onderwerp, methodologie, organisatie van het onderzoek, enzovoort) niet perse relevant is voor het kind en vice versa.

Kinderparticipatie en autonomie

Werkelijke kinderparticipatie is gebaseerd op de autonomie van het kind, en gelijktijdig ontstaat autonomie vanuit participatie. Dit feit op zich zorgt niet voor een verkleining van de rol of de rechten en verantwoordelijkheden van de ouder, net zoals de steun van de ouder aan het kind de autonomie van het kind niet in gevaar brengt. Echter, soms ervaart de ouder de autonomie van het kind als een bedreiging voor het ouderschap en de ouderlijke rechten. Zo'n situatie kan zich voordoen tijdens pogingen om de autonomie van het kind te versterken bij beslissingen over hoe kinderparticipatie het beste geïntegreerd kan worden in onderzoek naar kinderen. Kinderparticipatie creëert immers ruimte voor de emancipatie van het kind, in het bijzonder het kind dat buitengesloten en gemarginaliseerd wordt of zich in een kwetsbare situatie bevindt.

Artikel 12 van het IVRK betreft het belang van de vrijheid van meningsuiting van het kind. Wanneer een kind deze vrijheid ontzegd wordt dan wordt niet alleen dit recht geschonden, maar ook het algemene participatieprincipe van het IVRK dat verwijst naar alle kinderrechten. Derhalve

wordt het belang van het kind op het spel gezet wanneer het aan de ouder overgelaten wordt om de meningsuiting van het kind te limiteren of wanneer de ouder het kind toestemming weigert zelf een keuze te maken om wel of niet ergens aan deel te nemen.

Waarom is het zo belangrijk om, bij het maken van een besluit over of een kind deel zou moeten nemen aan specifiek onderzoek, de autonomie van het kind in overweging te nemen?

De nationale strategie ter verbetering van de kinderrechten in de Kroatische Republiek in de periode van 2014-2020⁸ heeft het waarborgen van actieve deelname van kinderen als strategische doel gedefinieerd. Eén van de maatregelen om dit te waarborgen is het verhogen van de autonomie van kinderen bij het beslissen om deel te nemen aan onderzoek in overeenstemming met leeftijd en cognitieve capaciteiten, en om kinderen in de leeftijd van zeven tot veertien jaar in staat te stellen hun mening te uiten over deelname aan onderzoek. Dit terwijl tegelijkertijd alle andere voorzieningen die bijdragen aan de bescherming van de rechten en het waarborgen van het belang van het kind strikt en consequent gerespecteerd moeten worden.

Voor kinderen met ouders in detentie is het belangrijk dat de ouderlijke rol en de betrokkenheid van de gedetineerde ouder, in alle aspecten van het leven van het kind, in stand gehouden wordt. Tegelijkertijd, vanwege de noodzaak de ouder het vermogen te geven en aan te moedigen om zijn of haar ouderlijke rechten uit te oefenen, is het belangrijk te voorkomen dat de autonomie van het kind in gevaar gebracht wordt of dat het kind belast wordt met extra uitdagingen in zijn ontwikkeling (bv. een loyaliteitsconflict). Kinderen en hun belangen, zoals bepaald in het IVRK, dienen altijd centraal te staan. Respect voor de autonomie van het kind is een uiting van het algehele respect voor het kind, wat tot uiting komt in aandacht voor de capaciteiten van het kind betreffende zelfbeschikking, onafhankelijkheid en de uitdrukking van de eigen individualiteit.

Toestemming van het kind en/of de ouder

Het proces om ouderlijke toestemming te krijgen zou in sommige gevallen aanleiding kunnen geven tot het risico op extra stigmatisering en begrenzing van de autonomie van het kind. Met het oog op

⁸ National Strategy on the Rights of Children in the Republic of Croatia for the period 2014-2020, p.72.

de deelname van het kind aan onderzoek, geloven de auteurs dat het cruciaal is om de persoonlijke grenzen van de integriteit van het kind te bepalen en om adequate betrokkenheid van de ouder mogelijk te maken, waarbij de ouder geïnformeerd zou moeten worden over deelname van het kind aan onderzoek. Op deze manier kan volgens de auteurs voorkomen worden dat ouders rechten ontnomen worden, en tegelijkertijd kan het risico op stigmatisering en het extra belasten van het kind geminimaliseerd worden. Wat men hierbij in gedachten dient te houden is dat het verkrijgen van toestemming vaak veel tijd in beslag neemt, met als gevolg dat het kind mogelijk geëxcludeerd wordt als potentiële deelnemer aan het onderzoek. Daarnaast dient rekening gehouden te worden met het feit dat het aanvechten van de ouderlijke beslissing, dan wel tot toestemming en erop staan dat het kind deelneemt, dan wel tot weigeren van toestemming voor deelname van het kind wanneer het kind het tegenovergestelde zou kiezen, niet noodzakelijkerwijs een uiting is van ontkenning van de ouderlijke macht of een verzwakking van de ouderlijke rol.

Aangenomen dat er in het onderzoek een geformaliseerde structuur van ethische commissies aanwezig is, waarin deze commissies zorgvuldig het onderzoeksoverzicht met kinderen bekijken en gericht zijn op het welzijn van kinderen, denken de auteurs dat het belangrijk is de hoge mate van onafhankelijkheid van het kind in zijn of haar beslissing om al dan niet deel te nemen aan onderzoek (in lijn met zijn of haar cognitieve capaciteiten) in een ethische code te waarborgen. Ouders of verzorgers zouden geïnformeerd moeten worden over het onderzoek, zouden in de gelegenheid gesteld moeten worden om aanvullende informatie te krijgen over de methodologie van het onderzoek en zouden de kans moeten krijgen om hun onvrede te uiten over de deelname van het kind. Dit biedt tevens gelegenheid voor discussie over de redenen voor een bepaalde ouderlijke attitude ten opzichte van het onderzoek en om na te gaan of de betreffende ouders mogelijk de rechten van het kind in gevaar brengen.

Toestemming voor deelname aan onderzoek dient ook gezien te worden vanuit het perspectief van de representativiteit van steekproeven. De vraag is op welke wijze weigering tot deelname wordt weerspiegeld in de representativiteit van de

steekproeven, en hoe de behoeften van het kind tegemoet gekomen worden in families waarin de deelname van het kind geweigerd wordt.

Het alleenrecht van de ouder tot het geven of weigeren van toestemming voor deelname aan activiteiten plaatst het kind vaak in een passieve rol, waarin verwacht wordt dat het kind zich neerlegt bij de beslissing van de volwassene. Wanneer dit herhaaldelijk gebeurt kan een kind gaan geloven dat het niet het vermogen heeft om eigen beslissingen te maken. Recent onderzoek naar de deelname van kinderen in een schoolomgeving⁹, uitgevoerd door de Kroatische Kinderombudsman, benadrukt hoe standvastig het IVRK het begrip van het kind als rechthebbende en als actieve deelnemer aan de samenleving onderschrijft. Het onderzoek citeert de standpunten van Reynaert, Bouverne-De Bie en Vandevelde (2009) met betrekking tot het wetenschappelijke pleidooi over Kinderrechten, welk sinds de aanneming van het Kinderrechtenverdrag gedefinieerd wordt door het begrip van het kind gezien door de bril van competentie (in tegenstelling tot de eerdere

Er ontstaat een soort tweedeling tussen het recht van de ouder om het kind op te voeden en het recht van het kind op autonomie en zelfbeschikking.

bepaling dat kinderen kwetsbare en incompetent 'objecten' zijn die beschermd moeten worden vanwege hun kwetsbaarheid). Zij geloven dat, gezien kinderen rechthebbenden zijn onder het IVRK en ouders verplicht zijn het kind te begeleiden en te helpen om deze rechten te vervullen, er een soort tweedeling ontstaat tussen het recht van de ouder om zijn of haar kind op te voeden en het recht van het kind op autonomie en zelfbeschikking. Deze 'ouder-kind tweedeling' wordt geformuleerd vanuit de opvatting van de ouderlijke verantwoordelijkheid, dat is; de voordelen die de regering aan ouders verstrekt om de rechten van hun kinderen uit te oefenen. In dit opzicht worden de rechten van ouders gezien als functionele rechten, afgeleid van de rechten van hun kinderen¹⁰.

De auteurs en onderzoeksleiders van het project waarin onderzoek gedaan wordt naar de deelname van kinderen aan schoolse activiteiten, benadrukken in hun aanbevelingen dat deelname het recht is van elk kind en weerspiegeld zou

9 Borić, I., Čosić, A., Huić, A., Kranželić, V., Miroslavljević, A., Osmak Franjić, D. & Širanović, A., (2019) Participation of children in school activities, ed. D Osmak Franjić and I. Borić, Ombudsman for Children, Zagreb, p. 20.

10 Ibid (2019), p. 20.

moeten worden op het niveau van normen en waarden, overtuigingen, gewoonten en relaties¹¹.

De auteurs geloven dat verandering in de relatie tussen kinderen en volwassenen zal bijdragen aan het verminderen van angstgevoelens binnen deze relatie en het gevoel dat kinderen en volwassenen tegenover elkaar staan. De dialoog tussen kinderen en volwassenen lijkt hierin een erg belangrijke eerste stap. Deze dialoog en het delen van meer bevoegdheden tussen kinderen en volwassenen zal uiteindelijk bijdragen aan het gevoel van motivatie voor deelname en de uitbreiding van de mogelijkheden voor deelname en invloed van kinderen¹².

Kinderen vandedetineerden: participanten in onderzoek

Elk onderzoek waar kinderen met gedetineerde ouders bij betrokken zijn krijgt te maken met de relatie tussen het kind en de gedetineerde ouder. Vaak wordt in zo'n onderzoek deze relatie of de impact van de ouderlijke hechtenis op de relatie geanalyseerd. Het vermogen van de ouder tot het geven of weigeren van toestemming aan het kind voor deelname aan onderzoek weerspiegelt de relatie van de ouder richting het kind. De mogelijkheid van de ouder om toestemming te geven zou allereerst gezien kunnen worden als een bevestiging van de ouderlijke rol die de gedetineerde ouder vervult. Echter, zoals eerder aangegeven, kan het eveneens de autonomie van het kind in gevaar brengen. Daarnaast lijkt het alsof de volgorde waarin toestemming wordt gegeven, nadat het onderzoek aan de deelnemers beschreven is, ook van belang is. Het schijnt in de praktijk het meest voor te komen om eerst de ouder en daarna pas het kind om toestemming te vragen tot deelname aan onderzoek. Maar als de ouder als eerste toestemming tot deelname geeft, bestaat de mogelijkheid dat het kind zich zal aanpassen aan de door de ouder gegeven toestemming. Ook kunnen sommige kinderen, ondanks hun interesse, weigeren om deel te nemen als de ouder weigert toestemming te geven. Andere kinderen, die bereid zijn om mee te doen, voelen zich misschien geneigd niet mee te doen omdat de ouder een negatieve houding heeft tegenover deelname aan onderzoek. Binnen het kader van de kinderpactiemethodologie in het

COPING onderzoek werden kinderen en ouders gevraagd waar, wanneer en hoe zij antwoord wensten te geven op de vragen van de vragenlijst of geïnterviewd wensten te worden (in een café, thuis of elders), en namen zij onafhankelijke beslissingen over deze zaken.

Het is moeilijk te bepalen wat beschouwd kan worden als zijnde in het belang van het kind met een ouder in detentie, met name wanneer we een algemeen antwoord op deze vraag wensen te geven. Het is noodzakelijk om rekening te houden met de individuele behoeften van elk afzonderlijk kind, om aandacht te besteden aan deze behoeften en om de wettelijke en de hoogste psychologische en sociale normen in overweging te nemen, altijd met respect voor de rechten van het kind. Wanneer deze elementen tezamen overwogen worden is er een betere kans om te werken richting het voldoen aan het belang van het kind. De auteurs geloven dat er evenveel antwoorden zijn op de vraag 'wat is het beste voor het kind wiens ouder in detentie verblijft?' als dat er kinderen zijn wiens ouder in detentie verblijft.

Als deskundigen, belast met de bescherming van het belang van het kind en de ondersteuning van de participatierechten van het kind, zal het standpunt van de auteurs met betrekking tot de getuigenissen van kinderen getroffen door de detentie van de ouder op een ander moment onderwerp van discussie zijn. De auteurs hebben middels de verhalen van kinderen authentieke en directe informatie over de behoeften, gevoelens en ervaringen van het kind verworven, betreffende de situatie waarin de ouder handelt in strijd met de wet of in detentie verblijft. Deze verhalen van kinderen zijn erg indrukwekkend van aard omdat ze een authentieke boodschap bevatten over de behoeften van het kind in relatie tot volwassenen, wiens taak het is om het kind bescherming en ondersteuning te bieden. Echter, ondanks de waarde van het horen van de ervaringen van kinderen direct van de kinderen zelf, is het belangrijk om het zicht op de vereiste bescherming van het kind niet te verliezen. Vooral wanneer rekening gehouden wordt met het risico op blootstelling van het kind aan potentiële negatieve reacties vanuit de samenleving en schending van de privacy van het kind, wat zoveel als mogelijk geminimaliseerd dient te worden.

¹¹ Ibid (2019), p. 158.

¹² Ibid (2019), p. 159.

‘Wat is veilig en goed’: De kijk van kinderen op het principe ‘het belang van het kind’

Na de aanname van Aanbeveling CM/Rec(2018)5 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aangaande kinderen met gedetineerde ouders in april 2018, hebben organisaties door heel Europa met kinderen samengewerkt om hun stem te horen en dit betekenisvolle document toegankelijker te maken. Deze reeks aan Europese richtlijnen is ontworpen om aan te moedigen tot actie en een nuttige bron van informatie te zijn voor kinderen, ouders en professionals, om zo de steun aan kinderen met een ouder in detentie te verbeteren en hun rechten te bepleiten en te bevorderen.

In de hoofdtekst van Aanbeveling CM/Rec(2018)5 wordt in dertien gevallen het begrip ‘het belang’ van het kind gebruikt en eveneens nog verscheidene malen in de bijgevoegde toelichting. In deze formulering weerklinkt de taal van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) der Verenigde Naties (VN), dat ons ervan verzekert dat de Aanbeveling voorziet in zowel de behoeften als de rechten van kinderen. In sommige opzichten echter wordt ‘het belang’ in stenografische vorm gebruikt, wat deze editie van dit tijdschrift, gewijd aan het onderzoeken wat het principe ‘het belang’ eigenlijk betekent, zeer welkom maakt.

In overeenstemming met de doelen van Children of Prisoners Europe (COPE) om met en voor kinderen van gedetineerde ouders te werken, zijn leden van het COPE netwerk, met vele verschillende linguïstische achtergronden en wettelijke jurisdicties, betrokken geweest bij het werken met groepen kinderen om de 56 Artikelen van Aanbeveling CM/Rec(2018)5 te ‘vertalen’. Editors poogden vervolgens een toepasselijke, kindvriendelijke versie hiervan te produceren, trouw aan zowel het origineel en zoveel als mogelijk aan de geregistreerde percepties van de kinderen; deze kindvriendelijke versie werd vervolgens goedgekeurd door een groep jonge mensen om er zeker van te zijn dat het nog steeds begrijpelijk was voor hen. Het resultaat hiervan is het document *It’s Time to Act*.

Hoe vertaalden kindvriendelijke editors en kinderen ‘het belang’ in *It’s Time to Act*?

De twee originele, onderliggende principes van de Aanbeveling verwijzen naar ‘het belang’, en de

Kate Philbrick, OBE
Voormalig COPE president

inleiding van *It’s Time to Act*, getiteld ‘Waarom hebben we deze regels nodig’, geeft het volgende antwoord:

Kinderen hebben regelmatig contact nodig met hun ouders, behalve wanneer dit niet goed is voor het kind... Alle geboden hulp en steun moet kinderen zich beter doen voelen, niet slechter; zij moeten dezelfde levenskansen krijgen als alle kinderen’.

De editors besloten om een woordenlijst toe te voegen met daarin de in het document gebruikte vertalingen en definities. De vermelding over ‘**het belang**’ luidt als volgt:

Het belang van het kind zoals gebruikt in het IVRK, wordt ‘wat het beste of goed is voor het kind’, ‘veilig en goed voor hen’ in dit document. Het moet gaan over wat goed is voor elk individueel kind en alles wat plaatsvindt in het leven van het kind moet bekeken worden om dit te kunnen beslissen.

Deze definitie is samengesteld uit de verfrissende interpretaties die verscheidene groepen kinderen hadden over ‘het belangen’ principe zoals dat naar voren gebracht wordt in het IVRK. Wat nu volgt is een lijst van delen van Artikelen zoals gepubliceerd in *It’s Time to Act*, gevolgd door relevante fragmenten zoals die ‘vertaald’ zijn door kinderen (cursief gedrukt) met daaropvolgend de corresponderende Aanbeveling uit de Raad van Europa’s CM/Rec(2018)5.

Artikel 1

It’s Time to Act: [...] Kinderen moeten beschermd worden, mensen zouden ervoor moeten zorgen dat gemaakte beslissingen goed zijn voor het kind en zijn of haar familie, en hun privacy respecteren.

Kinderlijke kijk: *Kinderen met ouders in hechtenis moeten met respect behandeld worden en hun situatie en behoeften moeten in acht genomen worden.*

Aanbeveling Raad van Europa: Kinderen

met ouders in detentie moeten behandeld worden met respect voor hun mensenrechten en met het benodigde respect voor hun specifieke situatie en behoeften. Deze kinderen moeten in de gelegenheid gesteld worden om hun mening te laten horen, direct of indirect, in relatie tot de beslissingen die hen mogelijk aangaan. Maatregelen met betrekking tot de bescherming van kinderen, inclusief respect voor het belang van het kind, familieomstandigheden en privacy moeten hier een integraal onderdeel van zijn, zoals ook de maatregelen die de rol van de gedetineerde ouder ondersteunen, vanaf het begin van de hechtenis tot de vrijlating.

Artikel 2

It’s Time to Act: Wanneer een rechter overweegt een ouder naar de gevangenis te sturen, dient hij of zij na te denken over welke veranderingen dit met zich meebrengt voor het kind, de rechten van het kind en wat het beste is voor het kind.

Kinderlijke kijk: *De Kinderrechten en de effecten op kinderen dienen in overweging genomen te worden telkens wanneer er over een vonnis beslist moet worden.*

Aanbeveling Raad van Europa: Wanneer een gevangenisstraf overwogen wordt, moeten de rechten en belangen van de kinderen die hierdoor getroffen worden in acht genomen worden en dienen alternatieven voor detentie, indien mogelijk en van toepassing, gebruikt te worden, met name wanneer het de hoofdverzorgende ouder betreft.

Artikel 16

It’s Time to Act: Verantwoordelijken moeten altijd nagaan wat het beste is voor het kind wanneer besloten wordt naar welke penitentiaire inrichting de ouder zou moeten gaan.

Kinderlijke kijk: *Wanneer een ouder naar de gevangenis moet zou hij of zij, indien mogelijk, naar de gevangenis gestuurd moeten worden die het dichtst bij zijn of haar kinderen is, zodat ze de gelegenheid hebben om bij elkaar te zijn.*

Aanbeveling Raad van Europa: Losstaand van overwegingen met betrekking tot

voorwaarden van rechtspraak en veiligheid, zou de plaatsing van een gedetineerde ouder in een bepaalde gevangenis, indien van toepassing en in het belang van het kind, moeten plaatsvinden met in gedachten het vergemakkelijken van ouder-kind contact, relaties en bezoeken zonder onnodige financiële of geografische belasting.

Artikel 27

It’s Time to Act: Ouders in detentie zouden geholpen moeten worden om betrokken te blijven bij het leven van hun kinderen, te communiceren met school, gezondheids- en welzijnsinstellingen en beslissingen te maken over waar het veilig en goed is voor hun kinderen.

Kinderlijke kijk: *Wanneer het veilig, goed en gezond is voor het kind zouden ouders in gevangenschap toegestaan moeten worden om betrokken te zijn bij het dagelijks leven van hun kinderen.*

Aanbeveling Raad van Europa: Regelingen moeten getroffen worden om het een gedetineerde ouder gemakkelijker te maken om, indien gewenst, effectief deel te nemen aan het ouderschap van zijn of haar kinderen, waaronder communiceren met school en met gezondheids- en welzijnsinstellingen en het nemen van beslissingen die hiermee verbonden zijn, behalve in gevallen waarin dit niet het belang van het kind is.

Artikel 37(2)

It’s Time to Act: Ervan verzekerd zijn dat de veiligheid van baby’s en hun rechten prioriteit zijn. Zij moeten de kans geboden worden op te groeien, te leren, te spelen, gehoord en begrepen te worden, net zoals alle baby’s.

Kinderlijke kijk: *Ervan verzekerd zijn dat de veiligheid van kinderen een prioriteit is, net zoals hun rechten en kansen om op te groeien, te spelen, gehoord en begrepen te worden, onafhankelijk van waar ze vandaan komen.*

Aanbeveling Raad van Europa: Ervan verzekerd van zijn dat de belangen en veiligheid van zuigelingen primaire overwegingen zijn, net zoals hun rechten, waaronder die betreffende ontwikkeling, spelen, anti-discriminatie en het

recht gehoord te worden.

Artikel 37(8)

It's Time to Act: Zorg ervoor dat de baby tijd kan doorbrengen met andere familieleden, wanneer dit goed is voor de baby.

Kinderlijke kijk: Zorg ervoor dat het zien van familie buiten de gevangenis toegestaan is, maar enkel wanneer dit gewenst is.

Aanbeveling Raad van Europa: Zorg ervoor dat contact toegestaan is met de ouder, broer(s) en/of zus(sen) en andere familieleden woonachtig buiten de faciliteiten van de gevangenis, behalve wanneer dit niet in het belang van de baby is.

Artikel 38

It's Time to Act: Het besluit dat een baby elders woonachtig moet zijn dan bij de ouder in hechtenis, moet gemaakt worden volgens de regels en rekening houden met wat het beste is voor de baby.

Kinderlijke kijk: De beslissing een baby weg te nemen bij een ouder in hechtenis zou gebaseerd moeten worden op wat het beste is voor de baby binnen de regels van de wet.

Aanbeveling Raad van Europa: Beslissingen over wanneer een zuigeling gescheiden moet worden van een gedetineerde ouder moeten gebaseerd zijn op een individuele beoordeling en het belang van het kind, binnen de van toepassing zijnde nationale wetgeving.

Artikel 49

It's Time to Act: In elk land zouden mensen verbonden moeten zijn om er zeker van te zijn dat kinderen gesteund en verzorgd worden. Kinderen en hun rechten zijn belangrijk. Hun opvattingen en gevoelens doen ertoe. Alle juiste mensen moeten betrokken worden bij deze steun aan kinderen, zoals reclasseringsambtenaren (mensen die vrijlating regelen), mensen

binnen de gemeenschap, school, sociale en gezondheidsvoorzieningen en politie, en mensen met de macht om kinderen veilig te houden.

Kinderlijke kijk: In het hele land zouden mensen verbonden moeten zijn om er zeker van te zijn dat wij (kinderen) gesteund en verzorgd worden, dit is het eerste waaraan gedacht moet worden, niet het laatste. Wij zijn belangrijk. Onze opvattingen en gevoelens doen ertoe.

Aanbeveling Raad van Europa: De relevante nationale autoriteiten zouden een meervoudige, cross-sectionele benadering moeten toepassen ten einde de rechten en belangen van kinderen met een ouder in detentie effectief te steunen, stimuleren en beschermen.

Zoals te zien is hebben de editors, gebaseerd op de interpretatie van de Artikelen door kinderen, besloten dat 'het belang' een mix bevat van wat goed is voor het kind en wat de beste van verscheidene opties is voor het kind, afhankelijk van de context. In artikel 49 bijvoorbeeld, komt het over alsof kinderen het begrip 'het belang' krachtig vastgelegd hebben door te zeggen dat hun opvattingen en gevoelens ertoe doen. In sommige gevallen werd het begrip veiligheid eveneens opgenomen. Over het algemeen hanteerden de kinderen hetzelfde vocabulaire als volwassenen en opmerkelijk genoeg gebruikten ze in sommige gevallen niet eens een aangepaste versie van 'het belang' wanneer dit begrip in de originele Aanbeveling van de Raad van Europa voorkwam. Mogelijk komt dit doordat kinderen de aannamen doen dat volwassenen goede beslissingen maken – met andere woorden, dat het vanzelfsprekend is dat de belangen van kinderen het waard zijn om te beschermen en dus het waard zijn overwogen te worden wanneer een besluit genomen wordt dat van invloed is op kinderen.

De stemmen van de kinderen met een ouder in detentie doen ertoe, en het is te hopen dat de implementatie van Aanbeveling CM/Rec(2018)5 zal volgen op de publicatie van *It's Time to Act*, waardoor zij dezelfde levenskansen krijgen als alle kinderen.

European Journal of Parental Imprisonment

www.childrenofprisoners.eu

Children of Prisoners Europe is dankbaar voor de steun van de Porticus Stichting en de huidige financiële steun van de Europese Unie die de productie van dit tijdschrift mogelijk maken.

Children of Prisoners Europe is een non-profit organisatie geregistreerd in Frankrijk onder het Franse Verenigingsrecht 1901.

SIRET : 437 527 013 00019

Dit tijdschrift is tot stand gebracht met financiële steun van het EU Programma Rechten, Gelijkheid en Burgerschap. De inhoud is de exclusieve verantwoordelijkheid van COPE en kan op geen enkele manier worden opgevat als een weergave van de opvattingen van de Europese Commissie.